

IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 AVUT ASUPRA DINAMICII STRATEGIEI DE SECURITATE EUROPEANĂ*

Ramona Sferlic**

Abstract: *The present paper represents a short presentation of the impact which the COVID-19 pandemic had over security of the European Union, in the first chapter we present the impact of globalisation over security in the actual pandemic context and the second chapter is dedicated to identifying new security measures which will be taken.*

Keywords: european security, solidarity, interdependencies, pandemic

Introducere

Europa... un spațiu al păcii, stabilității, prosperității, cooperării și armoniei sociale, acesta este obiectivul Uniunii, de mai bine de șapte decenii¹, aceasta se dorea a fi calea de urmat. Trăim într-o lume globală, puternic interconectată, în care geopolitica și geostrategia sunt dictate de variabilitatea relațiilor dintre factorii geografici și cei politici². Viteza cu care puterile se regroupează pe scena mondială, ne lasă uneori impresia că Europa a obosit. Fie că amintim de criza din Siria, de conflictele dintre Turcia și Grecia, de Brexit sau mai nou de Pandemia de COVID-19, observăm că Europa încearcă să devină un actor global, pe o scenă marcată de beligeranță strategică.

Europa și întreaga lume deopotrivă se confruntă, de mai bine de jumătate de an, cu o pandemie a cărei rapiditate de răspândire, ne demonstrează încă o dată cât de

* Această lucrare a beneficiat de sprijin financiar prin proiectul „Cercetare doctorală și postdoctorală de calitate, inovativă și relevantă pentru piața muncii”: POCU/380/6/13/124146, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020.

** Doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca; e-mail: ramonasferlic@gmail.com

¹ James Kirchick, *The End of Europe. Dictators, demagogues and the coming dark age*, SUA, Yale University Press, 2018, p. 2.

² Leonte Daniel Nicolaie, *Dinamica geopoliticii și geostrategiei în contextul provocărilor mileniului trei. Rolul statelor*, „Infosfera”, IX, nr. 1, 2017, p. 37.

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca. Series Historica”, LIX, 2020, Supliment, 2, *Lucrările conferinței internaționale online „ROMANIA-ITALIA-EUROPA. Evoluții istorice - Dinamici culturale - Relații internaționale”, 16-18 septembrie 2020*, p. 539-546.

interconectați suntem. În aceste momente dificile, statele au conștientizat faptul că problemele globale au repercursiuni în plan național și invers. Asistăm la o criză sanitară a cărei consecințe se resimt în toate domeniile, pornind de la cel sanitar, economic, al provocărilor politice, al geopoliticii și al securității. Un moment de reformare a politicii economice, de sănătate, securitate și apărare, pentru că problematica sănătății a devenit o problemă de securitate.

A venit momentul în care statele trebuie să conștientizeze faptul că actul politic de solidaritate european, implică nu doar acțiunea de a beneficia de solidaritate, ci și pe aceea de a oferi solidaritate³. Uniunea Europeană dă testul solidarității în domenii precum: frontiere, strategiilor de redresare economică post pandemie, ajutor de urgență, acțiuni individuale guvernamentale⁴.

Teoria realistă a relațiilor internaționale ce plasa statul ca actor central, conceptul de interes ca factor motivațional al dezvoltării relațiilor interstatale în sistemul internațional, dar și ideea echilibrului de putere ca formă de ordonare a relațiilor internaționale, devenite paradigme vechi, aspru criticate⁵, încep acum să își recapete sensul.

Fragilitatea Uniunii Europene în fața pandemiei

Uniunea Europeană a fost luată prin surprindere de această pandemie, motiv pentru care, răspunsul acesteia nu a fost atât de prompt pe cât o impunea situația. În acest context pandemic, constructul european a simțit și observat, mai bine ca niciodată, că securitatea europeană nu ține strict de siguranța fizică a cetățenilor. Securitatea este un domeniu vast ce include aspecte ce țin de sănătatea publică, securitate alimentară, instabilitate politică, schimbări climatice, evoluție digitală.

Una dintre cele mai mari preocupări la nivel mondial este, de ani buni, reducerea malnutriției. Un astfel de obiectiv se poate realiza în condițiile unor economii funcționale și în curs de dezvoltare. Dată fiind situația globală actuală și a prognozelor emise de către Fondul Monetar Internațional, PIB-ul mondial va scădea cu 4,9%⁶ iar

³ Valentin Naumescu, *Testul de solidaritate biunivocă a „Noii Generații”*, „Revista 22”, XXXI, 2020, p. 7.

⁴ Sabine Fischer, *COVID-19 Is Not the End of EU Solidarity*, https://valdaiclub.com/a/highlights/covid-19-is-not-the-end-of-eu-solidarity/?fbclid=IwAR23_OAR0mvvhDwnaLzLGqWogeyvPdTTJGeaa4u5iNeGQpKOE2J_D4qNBJxI accesat august 2020.

⁵ George Cristian Maior, *Incertitudine. Gândire strategică și relații internaționale în secolul XXI*, București, Edit. Rao, 2014, p. 63.

⁶ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUupdateJune2020?fbclid=IwAR0juEno-dQRbHu-6oGqx09knyDmOGPviIKcDsS84LlpX6Pw4-vF18anpn4> accesat in

această scădere va impacta securitatea alimentară. Odată cu închiderea granițelor, aprovizionarea statelor a devenit deficitară, iar acest lucru a demonstrat cât de dependenți suntem unii de alții iar întrebarea care se ridică este dacă această criză nu va duce la creșteri sau diminuări ale suveranității alimentare⁷. Iată cum o problemă de sănătate publică are repercusiuni asupra securității alimentare și al întregului proces de aprovizionare a statelor .

Securitatea cibernetică este un alt domeniu afectat de pandemie. Atacurile cibernetice vor viza comețul internațional, pei cei ce își desfășoară munca de acasă, industria alimentară, infrastructura critică dar și domeniul academic⁸. Atacatorii cibernetici vor profita de vulnerabilitatea creată și, folosind aceleși tehnici, vor interveni pentru a răspândi dezinformare, urmărind astfel scindarea încrederii cetățenilor în guvernele naționale și în instituțiile supranaționale⁹. Pagube masive se vor resimți în sectorul digital iar efectele vor fi pe termen lung în lipsa unor strategii menite să protejeze securitatea cibernetică.

Pandemia de coronavirus va deteriora mediul nostru de securitate în anii următori, sporind nevoia unei politici mai puternice de securitate și apărare a Uniunii Europene și a unei Uniuni mai puternice în lume. Prin raportare la competențele de care Uniunea Europeană dispune, domeniul securității și cel al sănătății publice, intră în categoria competențelor partajate. Aceste competențe îi permit să legislaze, împreună cu statele membre, oferind linii directoare în domenii expres prevăzute în art. 4 alin. 1 din Tratatul de Funcționare al Uniunii Europene¹⁰. Astfel, statelor le revine obligația de a-și proteja cetățenii, însă sub rezerva faptului că securitatea națională și securitatea europeană sunt inseparabile datorită interdependențelor și al ritmului cu care globalizarea se produce.

Ca în orice moment dificil, statele și-au îndreptat atenția asupra propriilor probleme, izolarea națională făcându-se atât la nivel politic cât și economic, uitându-se faptul că solidaritatea europeană trebuie să rămână un principiu director. Pentru a fi

septembrie 2020.

⁷ Walter Belik, *Sustainability and food security after COVID-19: relocalizing food systems?*, "Agricultural and Food Economics", 8, 23, 2020, p. 3.

⁸ Tim Weil, San Murugesan, *IT Risk and Resilience—Cybersecurity Response to COVID-19*, aprilie 2020, https://www.researchgate.net/publication/341583723_IT_Risk_and_Resilience-Cybersecurity_Response_to_COVID-19 accesat în septembrie 2020.

⁹ European Network of Cybersecurity centres and competence hub for innovation and Operations, *The COVID-19 Hackers Mind-set*, 8 APRIL 2020, <https://echonetwork.eu/wp-content/uploads/2020/04/20200408-ECHO-WhitePaper-Hackers-Mindset-FINAL.pdf> accesat în august 2020.

¹⁰ Ioana Nely Militaru, *Principiul atribuirii de competențe în Uniunea Europeană*, "Juridical Tribune", nr. 2, 2017, p. 37.

mereu pregătită pentru astfel de provocări, Uniunea Europeană dezvoltă o politică de securitate comună ce îi oferă legitimitatea acționării asemenea unei forțe de stabilitate și cooperare¹¹.

Securitatea europeană va avea de suferit pe termen mediu din cauza pandemiei, iar nevoia unei strategii de securitate și apărare puternică vine din însăși nevoia întăririi propriei suveranități. Noul context, vine cu provocările de securitate dintre cele mai complexe, cu amenințări hibride, multidimensionale și fluide.

Războaiele secolului XXI nu sunt cele în care baionetele și forța brută dictează rezultatul luptei, ci puterea de a induce și determina considerentele intangibile sau politice precum scăderea încrederii în leadership, influențarea voinței populației, alimentarea conflictelor deja existente, profitarea de vulnerabilități¹².

Noile măsuri de securitate

Avem nevoie în primul rând de o cultură strategică comună în Europa, urgentă este și nevoia de a ne consolida instrumentele pentru a contracara amenințările hibride, inclusiv dezinformarea și atacurile cibernetice. Resursele tehnologice au început să fie folosite pentru a transforma asimetriile în arme strategice, internetul devenind arma luptelor geopolitice. Din acest motiv vechile strategii trebuie înlocuite cu unele noi ce propun o gândire strategică diferită ce îmbină tradiționalul cu elemente de noutate într-un registru multidimensional.

Dată fiind rapiditatea cu care situația statelor se schimbă și a multitudinii de domenii afectate, Președinția **Consiliul Uniunii Europene**, a decis la data de 28 ianuarie 2020, să activeze IPCR - mecanism integrat al UE gândit pentru a oferi un răspuns politic la crize. Inițial acest mecanism a fost activat în modul de schimb de informații, urmând ca la data de 2 martie 2020 mecanismului IPCR să fie extins la modul integral. Principalul obiectiv al acestui mecanism este acela de a sprijini în luarea unor decizii la nivel politic, menite să răspundă crizelor majore ale Uniunii Europene. Acest mecanism urmărește aducerea la aceeași masă a președintelui Consiliului European, a reprezentanților statelor membre, ai Comisiei Europene, ai Serviciului European de Acțiune Externă, ai agențiilor competente ale UE și a experților relevanți pentru domeniile afectate. Aceștia s-au reunit periodic în vederea

¹¹ Daniela Popa, *Sistemul instituțional și securitatea națională în contextul globalizării*, București, Edit. Militară, 2009, p. 61.

¹² Iulian Chifu, *Caracteristicile războaielor secolului XXI: Comunicare, politică și operație militară neconvențională*, „Infosfera”, IX, nr. 1, 2017, p. 16.

realizării unor schimburi de informații și al coordonării unui răspuns la criza pandemică¹³.

Comisia Europeană a propus un set de orientări politice menite să facă față noilor provocări și ale cărui principale obiective țin de consolidarea capacității de detectarea timpurie, prevenirea și răspunsul rapid la crize. Prioritățile strategice vor ține de crearea unui mediu de securitate rezistent la viitor, abordarea amenințărilor în evoluție, protejarea europenilor împotriva terorismului și a criminalității organizate și un ecosistem european de securitate puternic¹⁴.

Uniunea ar urma să investească în protecția și rezistența infrastructurii critice și asta pentru că zonele vulnerabile sunt cele mai vizate de atacuri iar identificarea unor cadrele pentru infrastructurile fizice și digitale ar aduce siguranță. Dezvoltarea unei culturi a securității cibernetice vine din nevoia de a proteja statele de atacurile cibernetice tot mai numeroase și a dorinței de diminuare a pierderilor anuale suferite de pe urma acestora. Se impune așadar crearea unor parteneriate internaționale menite să furnizeze unități cibernetice comune.

Legislația europeană actuală nu este suficient consolidată în domeniul investigațiilor digitale ce vizează criminalitatea cibernetică și furtul de identitate, motiv pentru care acest capitol ocupă un loc important în propunerile Comisiei. Combaterea conținutului ilegal online sau a dezinformării, continuă să fie o prioritate pentru strategia de securitate ce se conturează.

Cooperare și schimbul de informații dezvoltate sub aspectul consolidării cooperării operaționale în materie de aplicare a legii, a cooperării judiciare, al dezvoltării unor parteneriate de securitate dintre UE și țările terțe, al coordonării la nivelul UE al mecanismului pentru forțele de poliție sunt aspecte definitorii pentru consolidarea securității.

Securitatea internă ține și de existența unor frontiere externe puternice, motiv pentru care cooperarea cu vecinii noștri prin interoperabilitate între sistemele de informații este vitală.

Consolidarea cercetării și inovării în materie de securitate trebuie să fie continuă întrucât acesta este un instrument strategic în combaterea amenințărilor, aspect pe care Comisia l-a avut în vedere atunci când a subliniat necesitatea unui hub european de inovare pentru securitate internă.

Un alt instrument utilizat în această perioadă dificilă de către Comisia Europeană, în vederea pregătirii unui răspuns rapid amenințărilor din domeniul sănătății, îl reprezintă Centrul European pentru Controlul Bolilor. Acesta are rolul de a

¹³ <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/ipcr-response-to-crises/> accesat în septembrie 2020.

¹⁴ <http://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-eu-security-union-strategy.pdf>, accesat în august 2020.

monitoriza evoluția focarelor, de a centraliza datele și de a oferi recomandări științifice, de a oferi instruire în domeniul sănătății¹⁵.

Inițiativele sunt bune, dar oare vor putea fi duse la bun sfârșit? Analizând alocările bugetare făcute pentru securitate, observăm că Uniunea Europeană cu cât promite mai mult pentru securitatea propriilor cetățeni, cu atât diminuează bugetul alocat securității. În timp ce puterile lumii precum China sau Germania măresc sumele alocate pentru securitate, Uniunea Europeană urmează un trend descendent.

În iulie 2020, liderii europeni au stabilit bugetul Uniunii pentru următorii ani, buget ce va ajuta Uniunea să depășească această criză și să se relanseze. Bugetul total în valoare de 1824,3 miliarde de euro, însumează valoarea cadrului financiar 2021-2027 și al planului de redresare Next Generation EU. Acest acord este unul bun, solid și potrivit pentru acest episod dificil al istoriei Uniunii, un pact ce va demonstra că Uniunea Europeană are capacitatea de a acționa ca o putere, după cum însuși președintele Consiliului European Charles Michel, afirmă¹⁶. Eforturile depuse pentru constituirea bugetului au fost îndelungate, sumele alocate sunt mari, iar acordul final este rodul unor negocieri intense, în cadrul cărora interesele fiecărui actor implicat au fost expuse.

Analizând modul în care bugetul pe termen lung al Uniunii¹⁷ este distribuit, observăm că din totalul de 1824,3 miliarde de euro, doar 13,2 miliarde de euro sunt direcționate către capitolul Reziliență, securitate și apărare, adică mai exact 0,72%. Sumele distribuite sunt foarte mici dacă este să luăm în considerare faptul că acest buget va fi alocat Fondului European de apărare și Fondului pentru securitate externă. Mulți ar fi tentați să spună că suma este suficient de mare câtă vreme competențele Uniunii sunt limitate în domeniul securității și că s-ar impune oferirea unor competențe largite Uniunii în acest domeniu, dar cum acest lucru este greu de realizat, ne limităm în a spune că Europa trebuie să rămână un loc al securității iar alocările bugetare către acest domeniu nu pot oferi acest climat. Europa are nevoie, în viitorul nu tocmai foarte îndepărtat de o armată comună capabilă să gestioneze crizele și asta pentru că statele nu pot contracara amenințările actuale la adresa securității de o manieră solidară.

Amenințările îndreptate împotriva securității Uniunii sunt acum nu doar externe amintind aici de migrație, terorism, atacuri cibernetice, scindarea parteneriatelor strategice ci și interne precum părăsirea Uniunii de către Marea Britanie, birocrăția instituțională, carențele militare, dependența de alte state în domenii vitale. Toate

¹⁵ <https://www.ecdc.europa.eu/en/about-ecdc> accesat în septembrie 2020.

¹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/the-eu-budget/long-term-eu-budget-2021-2027/> accesat în septembrie 2020.

¹⁷ <https://www.consilium.europa.eu/ro/infographics/recovery-plan-mff-2021-2027/>, accesat în septembrie 2020.

aceste amenințări au devenit din ce în ce mai presante iar costurile pentru atenuarea lor tot mai costisitoare. Pandemia va afecta întregul buget al Uniunii și al statelor și inevitabil bugetul alocat securității. Contextul actual este volatil, Uniunea pregătește Cadrul financiar multianual 2021-2027, iar securitatea ar trebui să joace un rol important într-o perioadă în care Rusia este vocală, China investește masiv în domeniul militar, iar poziția SUA față de securitatea europeană nu este clar definită.

Concluzii

Europa traversează o perioadă critică, datorată problemelor economice generate de pandemia de Covid 19, a valului de populism exacerbat și foarte bine alimentat dar și al tensiunilor sociale și naționale. Toate acestea, o vor vulnerabiliza, creând un ambient propice actorilor nestatali, care vor profita de această perioadă plină de incertitudine și vor deveni generatori de insecuritate influențând politica de securitate, diplomația și geopolitica actuală a statelor, Europa are nevoie de o strategie nouă, flexibilă și adaptată nevoilor sale actuale, o strategie de redresare holistică prin care să trateze atât redresarea economiilor emergente cât și nevoia unei abordări integrate a politicilor publice, mai ales a acelorora din domeniul sănătății, securității și al digitalizării.

Criza pandemică a scos la suprafață carențele și lipsa de leadership a liderilor europeni. Fie că vorbim de tardivitatea acțiunilor întreprinse, de lipsa implementării unor măsuri uniforme sau de lipsa profesionalismului, vom asista la un joc al vinei politice neasumate și asta pentru că liderii politici, răspunzători de deciziile luate în aceste momente dificile, vor evita să-și asume responsabilitatea eșecului pentru deciziile ce se vor dovedi în timp a fi greșite. În astfel de momente, necesitatea unui management puternic, rapid și capabil să gestioneze situațiile limită, se resimte tot mai acut, la nivelul local, național sau internațional. Este o perioadă în care deciziile politice trebuie să se concentreze pe siguranța și sănătatea publică în de favoarea jocurilor politice întrucât rapiditatea răspunsului salvează vieți omenești¹⁸.

Succesul strategiilor ce se conturează acum va ține de factorii naționali, instituționali, de capacitatea medicală, de infrastructură. Comunicarea digitală, atât de utilizată în ultimele luni, ne arată încă o dată importanța digitalizării într-o lume mereu

¹⁸ Krzysztof Goniewicz, Amir Khorram-Manesh, Attila J. Hertelend, Mariusz Goniewicz, Katarzyna Naylor and Frederick M. Burkle, *Current Response and Management Decisions of the European Union to the COVID-19 Outbreak: A Review*, https://www.mdpi.com/2071-1050/12/9/3838/html?fbclid=IwAR1sqZkHl6LEUpEh9MPjt3uzAFwudrHY2fTlcmHB9KRliNNrFEjbt_wrXe8 accesat în septembrie 2020.

în mișcare. Cum vor gestiona Guvernele naționale lipsa tehnologiilor avansate, cum vor sprijini accelerarea dezvoltării, soluțiile digitale, utilizarea inteligenței artificiale sunt aspecte ce trebuie urmărite¹⁹.

Uniunea Europeană și-a propus mereu să demonstreze că este mai mult decât un conglomerat de state, că poate face față provocărilor acestei lumi multipolare, prin coordonarea politicilor economice menite să încurajeze creșterea economică a statelor și reziliența acestora în fața crizelor. A sosit momentul în care trebuie să demonstreze că este capabilă să depășească această criză. Trăim momente în care discursurile despre stabilitate, solidaritate, securitate și prosperitate au fost date uitării, cooperarea pare a fi înlocuită cu acțiuni naționaliste, statele uitând parcă de interesul comun, interesul european în favoarea celor unilateraliste. Nu trebuie să uite însă că în aceste momente dificile, negocierea și compromisul sunt cele ce dictează viitorul iar securitatea internă este la fel de importantă ca și cea a vecinătății.

Uniunea Europeană este o putere globală ce poartă pe umeri o responsabilitate globală²⁰. Pentru a nu lăsa criza pandemică să treacă și a rămâne cu lecțiile neînvățate, trebuie să învățăm cele cinci lecții inițiale esențiale pentru a depăși criza: parteneriatele sunt vitale în contextul interdependențelor tot mai accentuate, solidaritatea trebuie oferită nu doar primită, capacitatea de reacție dictează viitorul, capacitățile și pregătirea este esențială în lupta cu inamicii nevazuti²¹.

În vederea unei recuperări rapide, acesta trebuie să stea la masa negocierilor cu partenerii strategici și să fie deschisă spre cooperare, conștientă fiind de faptul că din punct de vedere geopolitic, cu toții împărțim același interes.

¹⁹ Solmaz Filiz Karabag, *An Unprecedented Global Crisis! The Global, Regional, National, Political, Economic and Commercial Impact of the Coronavirus Pandemic*, "Journal of Applied Economics and Business Research", 10 (1): 1-6 (2020), p. 4.

²⁰ Oliver Rolofs, *Criza COVID-19: Unde este UE?*, <https://p.dw.com/p/3ak6K>, accesat în septembrie 2020.

²¹ Shreya Sinha, *The European Union's Security and Defence Policy Beyond COVID-19*, <https://www.e-ir.info/2020/06/24/the-european-unions-security-and-defence-policy-beyond-covid-19/>, accesat în septembrie 2020.